

Podoby Božího humoru

Se Ctiradem V. Pospíšilem rozmlouvá Pavel Frývaldský

Ve své knize „Jako v nebi, tak i na zemi“ píšeš o tom, že humor je charakteristikou Boha v Písmu svatém. Lze tedy říci, že Hospodin má smysl pro humor?

Určitě ano, nakonec to konstatuje ve svých rozhovorech i Joseph Ratzinger. Problém je, že slovo „humor“ není jednoznačné. Není humor jako humor. Rozhodně nejde o humor grotesky, který je na úrovni neandrtálců: neandrtálec si ukopne palec a ostatní se mu smejí. Takový primitivní a škodolibý humor v Bohu nehledejme. Dále známe humor, který nám předkládá například televize Nova nebo Barrandov. Tento humor je tzv. „bavičství“, ani tento humor bychom v Bohu hledat neměli. Vedle těchto podob humoru existuje také humor teologický, a to je vážná věc. Příkladem může být starozákonní příběh o stavbě babylonské věže, kde je řečeno, že se jim Bůh směje. Jedná se o způsob, jak „kácer modly“: vysmát se všemu, co si hraje na Boha, ale Bohem není, protože to je opravdu směšné. Podobných míst je v Bibli více. Vzpomeňme na proroka Eliáše, který si na hoře Karmel dělá legraci z Bálových proroků. Příznačná je také kniha proroka Jonáše, jenž dostává Boží lekci, aby změnil své smýšlení. Boží humor je zde představen jako laskavý a zároveň edukativní.

A jak je to v Novém zákoně, můžeme také mluvit o Ježíšově humoru?

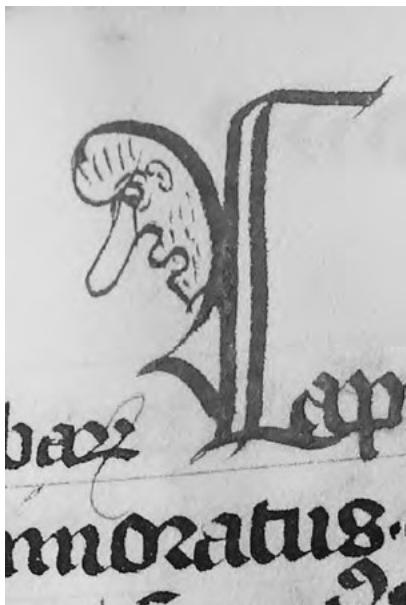
Nový zákon hovoří o Ježíšově laskavosti a úsměvu, je to ostatně postoj Boží v žalmech: „rozjasněná Boží tvář“. Vidíme to také v náznaku, když Ježíš hovoří o znamení proroka Jonáše. Zvláště u Lukáše se však jedná o humor s přídechem hořkosti. Ukazuje se zde nadutost, namyšlenost, zabedněnost lidí, kteří se uzavírají Boží zvěsti. V tomto případě se jedná o hořké pousmání. Kristovu zvěst vlastní nepřijmou, ale přijmou ji pohané. I zde můžeme pozorovat, že Ježíšův humor není legrace, ale je vážná věc, má edukativní funkci. Bůh, který se směje stavitelem babylonské věže, se musí smát i nám, když stavíme své „babylonské věže“. To, co považujeme za jediné důležité, na čem lpíme, ztratíme. Jako Izraelité, kteří spoléhají na svůj chrám. Co se stane? Nabuchodonozor ho vyvrátí. Bůh nás tímto způsobem posouvá na vyšší úroveň, ale není snadné tento výchovný Boží humor „vydýchat“. Smyslem tedy je, že to, co považujeme za božské a co uctíváme na místo Boha, je vyvráceno. Boží humor se strefuje právě do tohoto místa a připravuje krizi a kairos. Krize je v tom, že musíme proměnit své smýšlení, abych se posunul k lepšímu, ale to není vůbec jednoduché. Z vlastní zkušenosti mám pokušení se domnívat, že Hospodin je Kanaďan, protože Boží fóry jsou kanadské (*smích*).

Můžeme to tedy vztáhnout na sebe. Člověk, který věří v Hospodina a zakonší Boží transcendentaci, dokáže získat odstup a dokáže se vysmát falešným bohům.

Přesně. Vidíme politika, který si hraje na Boha a na Mesiáše. Pokud věříme v transcendentního Boha a humor je projev jeho transcendence, tak proti tomu můžeme bojovat svým smíchem. Není náhodou, že obrovský smysl pro humor mají židé a mají ho také opravdu zralí věřící. To se může považovat za kritérium zralosti naší víry. Autenticita a kvalita náboženského života úzce souvisí se schopností sebekritiky. Jakmile nějaká náboženská skupina nemá tuto očišťující schopnost a panuje v ní nějaký „guru“, byť by to byl biskup, nebo „svatý páter“, pak tam není prostor pro tento teologický humor.

prof. Ctirad V. Pospíšil, Th.D.
Katedra systematické teologie a filosofie

**Boží humor je laskavý
a výchovný,
kácí falešné modly,
které si vytváříme.**

Drolerie u písářské iniciály, pol. 15. století
(Breviář, Praha, Národní Archiv –
Maltézská knihovna R 133, f. 193r)

Musíme však také dodat: kácení model skrze zesměšňování, které není cestou k Bohu, ústí v nihilismus. To je patrné třeba u Jaroslava Haška nebo Bohumila Hrabala. Pokud se zde neotvírá cesta k transcendentnímu Bohu, pak po pokácení všech ideologií nezůstává nic. Ideologie i modla (idol) mají v sobě něco pozitivního, představují určitý ideál, i když nedokonalý, někdy třeba až zvrácený. Pokud však vše vyvrátíme, takže nezůstane žádný ideál, a přitom neotevřeme cestu k Hospodinu, pak zůstává jen prázdnota a nihilismus.

V souvislosti s nihilismem se otevírá otázka blasfemie, výsměchu Bohu.

Blasphemie není humorná, nejdá se o humor, nenese v sobě nic pozitivního, je uzavřením se do sebe. Pravý humor směřuje k dobru, je laskavý.

Jaký má být náš humor podle Božího příkladu? Může také druhého zasáhnout, má ho vychovávat a poučit?

Ano, může být kritický, ale záleží na způsobu a na okolnostech. V humoru je skryta moudrost, která musí být v zájmu toho druhého. Stejně jako Boží humor je pro naše dobro. Vedle toho humor je projevem Boží svobody. Například o Duchu svatém se říká, že je láska, společenství a dar. To je jistě pravda, musíme však také říci, že zdravý humor je také svobodou od sebe. Tedy, kde je humor, tam je také hravost a „roštáctví“. Duch svatý je takové Boží roštáctví v pozitivním slova smyslu. Znamená tvořivost, hravost, věčné mládí. Pokud bych Boží humor měl přivlastnit některé Boží osobě, tak bych ho přivlastnil právě Duchu svatému.

Tím se dostáváme k další skutečnosti: Boží humor je nesebestředný. Tedy já si nemám dělat z druhého legraci, abych sebe povyšoval. Pravý humor není to, že druhého ponižuji, abych sebe povýšil. U Boha to tak není, vždyť Otec oslavuje Syna a Syn Otce: Boží humor je vždy oslavou toho druhého. Ne schopnost vzdát druhému čest a radovat se z jeho dobra vypovídá o mentální restrikci a nezdravé spiritualitě. Pravá radost není ze zahledění se do sebe, ale je radostí z toho druhého. Ten, kdo vyvyšuje druhé, sám bude vyvýšen, a kdo je naopak ponižuje, aby sebe vyvýšil, bude ponížen. I to je Boží humor.

Na závěr ještě připojme citát z Tvé knihy „Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie“:

Má-li Hospodin smysl pro humor, o čemž není pochyb, protože Hospodin určitě není „suchar“, pak je třeba si položit otázku, zda lze hovořit o jeho úsměvu. Víme dobře, že smích je specifickou vlastností člověka. Jsme-li stvořeni k Božím u obrazu, pak dobrativý a hřejivý smích jako projev radosti by měl vposledku pocházet od Trojjediného. Koneckonců v žalmech prosíme, aby nad námi Hospodin rozjasnil svou tvář (srov. 31/30, 17; 119/118, 135). Co jiného by mohlo být jasem tváře, ne-li úsměv? V této souvislosti si musíme položit otázku: Kdyby Hospodin neměl tvář, jak by ji mohl věčně obracet na někoho jiného? Jak by se mohl Hospodin usmívat na člověka, kdyby se věčně neusmíval na svého Syna? Zkrátka a dobře, jen vnitřně meziosobně vztahový Bůh může mít tvář a usmívat se.

Kuželkáři, 70. léta 14. století (Antifonář
z Bíliny, Teplice, SOkA č. 85, f. 178v)

